

УДК 378.011.3 – 057.175:811.161.1

DOI 10.31654/2520-6966–2022–20F-106–185–189

Н. М. Жаркевич

кандидат філологічних наук, доцент кафедри російської та зарубіжної літератури
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

В. О. Сидоренко

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, методики її навчання
та перекладу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Згадуємо викладача та науковця (до 100-річчя від дня народження Л.Г. Керенцевої)

Стаття присвячена 100-річчю від дня народження Лариси Гнатівни Керенцевої, яка впродовж 20 років працювала на посаді доцента кафедри російської мови нашого університету. Доля не була до неї поблажливою, як і до багатьох представників її покоління. Але, не зважаючи на всі життєві негаразди, вона була щирою, чуйною людиною, принциповим та вимогливим викладачем, добрим і надійним другом. У пам'яті своїх вихованців Лариса Гнатівна назавжди залишилась учителем, для якого філологія була не «предметом викладання», а справою життя. Не будучи людиною релігійною, вона завжди жила за біблійними заповідями: «Не ображай!», «Допоможи!», «Будь милосердним!»

Ключові слова: Ніжин, Ніжинський державний університет, учитель, викладач, куратор, життєві негаразди.

Люди як зірки. Коли на небі вибухає велика зірка, її світло перетинає простори космосу ще довгі-довгі роки. Коли з життя йде добра й щира людина, пам'ять про неї живе в серцях її рідних, друзів, колег ще довгі-довгі роки. Такою доброю та щирою була Лариса Гнатівна Керенцева, вчитель, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри російської мови нашого університету.

1 травня 2022 року Ларисі Гнатівні виповнилося б 100 років. Доля до неї, як і до більшості людей її покоління, не була поблажливою.

Лариса Гнатівна Керенцева народилася 1 травня 1922 року на мальовничий Полтавщині, в невеличкому містечку Кобеляки, в родині сільських інтелігентів. Мати була вчителькою, а батько очолив створений ним перший колгосп на Полтавщині. Обидва користувалися повагою серед односельців.

У 1931 році в родині сталася радісна й довгоочікувана подія – народився син Владлен. Життя поступово ставало заможнішим, і, здавалося, ніщо не віщувало біди. Але вона, як завжди, прийшла

зовсім несподівано. Прийшла звідти, звідки її ніяк не чекали: батько був заарештований і висланий в один із сибірських таборів. У судовому вирокі зазначалося: «за штучно організований голод в одному, окремо взятому селі». Разом із батьком вислали й усю родину. Чужина зустріла їх холодно й непривітно. Тут усе було не таким, як удома, незнайомим: інші люди, інша природа, зрозуміла, але нерідна мова. Саме з нею виникли певні труднощі. Як згадувала Лариса Гнатівна, тоді вона не знала жодного російського слова, дуже соромилося й неяковіла під час спілкування. Першими помітили це однокласники й прийшли на допомогу. «Говори українською, ми розуміємо. Говори українською», – підбадьорювали вони її. Ця підтримка однолітків стала першим кроком до опанування нерідної мови, яка в майбутньому допомогла їй обрати професію – учителя й викладача російської мови.

Арешт батька, вислання родини, важка операція на очах матері, без необхідних ліків, необхідних медичних інструментів, коли невідомо було, чи виживе вона взагалі – це були перші життєві труднощі, що лягли на плечі дівчинки-підлітка. Перші, але, звичайно, не останні. Забуття від усіх своїх негараздів вона знаходила в школі. Там були розумні та доброзичливі вчителі. Там були надійні друзі. Та роки навчання сплинули дуже швидко – у 1939 році Лариса Гнатівна закінчила Тайшетську середню школу (Тайшет у ті часи був центром двох частин ГУЛАГу – Південлагу та Озерлагу).

Добру пам'ять про шкільні роки Лариса Гнатівна пронесла через усе життя. Тому, коли у 1979 році вона отримала з Тайшету повідомлення про зустріч випускників, відгукнулась на нього без вагань. І відразу ж почала до неї готуватися: з притаманною їй ретельністю долучилася до листування, вибирала сувеніри з українською тематикою для своїх однокласників, як фотограф-аматор запасалася фотоплівками. Зустріч залишила по собі яскраві та незабутні враження. Повернувшись з Тайшету, Лариса Гнатівна сумлінно виготовила десятки фотографій, акуратно підписала сотню конвертів, розіслала їх по всій країні.

Великим випробуванням для Лариси Гнатівни стала війна. Вона пережила її разом із усією країною. Знову голод, холод, тривожне очікування повідомлень із фронту. Та в 20 років життя сприймається не тільки трагічно. Чи не найбільшим подарунком долі під час війни для Лариси Гнатівни стало навчання в Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова. Уперше у неї з'являлася можливість кілька років прожити в столиці, вивчати улюблену філологію, слухати лекції М. К. Гудзія, О. М. Соколова, С. І. Радцига,

Є. М. Галкіної-Федорук, В.В. Виноградова, видатних професорів і вчених. Цікавим було й студентське оточення Лариси Гнатівни. Серед її однокурсників був, зокрема, Семен (Саріо) Гудзенко (1922–1953), якого всі лагідно називали Саріком. Вони поважали його за фронтний досвід, зачитувалися його фронтovими віршами, що ввійшли до збірки «Однополчани» (1944).

Захоплюючі враження залишали по собі й культурно-освітня панорама столиці. Численні галереї, театри, виставки, музеї відкривали Ларисі Гнатівні яскравий, різноманітний і цікавий світ. Але найбільшою насолодою для неї було відвідування вистав театру опери та балету. Лариса Гнатівна любила згадувати, як вони «с Лёлькой» (Оленою Миколаївною Євстаф'євою, студентською подругою, в подальшому викладачкою нашого факультету) неодноразово «бегали на галёрку» Большого, до того ж по кілька разів на один і той же спектакль. А потім до хрипоті сперечалися, чий Ленський або Германн виразніший: Лемешева чи Козловського? Або хто з улюблених акторів сьогодні співав краще.

Лариса Гнатівна любила згадувати і про святкування 9 травня 1945 року. Тоді все місто вийшло на вулиці й площі, люди сміялися, плакали, обіймали один одного, вітали військових. Ми й наші сучасники знаємо про ті події з документальної хроніки, Лариса Гнатівна та її подружки були учасниками цієї хроніки. Але це довгоочікуване свято не обійшлося й без курйозів: Олена Миколаївна в натовпі згубила черевичок. Звичайно, це була велика прикрість, бо то була єдина пара взуття, а на нове грошей не було. Та навіть така «втрата» не зіпсувала їхнього піднесеного настрою.

У 1948 році Лариса Гнатівна закінчила Московський університет і одержала диплом затвердженого зразка, в якому було зазначено: «Научный работник в области филологических наук, учитель средней школы».

Першим місцем роботи за призначенням стало місто Печора Комі АРСР, де на той час перебували її батьки. І здавалося, що всі негаразди залишилися позаду. Попереду було мирне життя та улюблена робота. Але сталося не так, як гадалося. Через різні причини та обставини довелося змінювати місця проживання та роботи: Урюпінськ, Борисоглібськ, Ясинувата, знову Борисоглібськ, і нарешті Ніжин. Важким випробуванням для Лариси Гнатівни стала хвороба батьків, догляд за якими ліг винятково на її плечі. Після тривалої хвороби пішов з життя батько, потім дев'ять років була прикута до ліжка мати. І весь цей довгий час Ларисі Гнатівні доводилося поєднувати турботу про батьків з непростю роботою вчителя.

Нелегко склалося і її особисте життя. Чоловік Лариси Гнатівни виявився шанувальником чарки. А інколи дозволяв собі задивлятися в бік інших жінок. Тому, як згадувала Лариса Гнатівна, одного разу вона не відчинила йому двері, і з того моменту він назавжди пішов із її життя.

Після втрати батьків, за її власними словами, Ларису Гнатівну потягнуло на Україну, і тому, коли вона прочитала в газеті оголошення про заміщення вакантної посади викладача кафедри російської мови Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя, не вагаючись, подала документи на конкурс. Усе її подальше життя було пов'язане з цим містом і цим навчальним закладом. У Ніжині вона остаточно сформувалася як фахівець високого рівня. Тут вона захистила кандидатську дисертацію (1972), тут стала доцентом (1976), тут вона була нагороджена знаком «Відмінник народної освіти» (1976), саме тут знайшла вірних і надійних друзів, допитливих та вдячних студентів.

У Лариси Гнатівни не було власних дітей, тому всю добру й щедрю душу вона віддавала своїм студентам. Особливою сторінкою її викладацької біографії були стосунки зі студентами-узбеками. У цій роботі для неї не було дрібниць. Лариса Гнатівна терпляче навчала їх російського правопису, усного мовлення та літературній мові. Вона допомагала їм вирішувати побутові проблеми, пов'язані з гуртожитком, і не тільки. Вона знайомила їх з історією нашого міста та нашими традиціями, проводила літературні вечори, екскурсії, влаштовували обговорення кінофільмів та аматорських вистав студентського театру.

Колег і знайомих Лариси Гнатівни вражала її здатність тримати в пам'яті найдрібніші подробиці, пов'язані з життям студентів. Наприклад, довгі роки потому, як її вихованці поїхали з Ніжина, вона пам'ятала їхні імена, імена та професії їхніх батьків, знала імена чоловіків, дружин, дітей, яких в узбецьких родинах було по п'ятеро-шестеро. Більше того, Лариса Гнатівна пам'ятала навіть ті помилки, які вони робили на першому курсі: «поставь ручку» (положи ручку), «моя шляпі» (моя шляпа).

Робота вчителя не залишає багато вільного часу, але в рідкісні хвилини, коли вони з'являлися, Лариса Гнатівна любила приймати й частувати гостей. Найчастіше це було у святкові дні: на Новий рік, 8 Березня та, безумовно, 1 Травня. Зазвичай приходили найближчі друзі. Збиралися близько 13-ої. Як правило, святковий стіл був уже накритий. Страви було невибагливими, але смачними: різноманітні салати, бутерброди, нарізка. Та родзинкою столу була запечена

качка з яблуками, приготована господинею. Після нечисленних, але щирих тостів гості переходили до розмов: про роботу, про студентів, про газетні та телевізійні новини, про нові кінофільми та телевізійні вистави. А далі хазяйка дому брала гітару – і починалися співи. Пісні були різні: українські, російські, народні, авторські, серед них обов'язково – «Цвіте терен», «Ой, цветёт калина..», «Синий платочек», «Землянка», «Темная ночь», «На безымянной высоте». На той випадок, коли хтось не знав чи забував слова, у Лариси Гнатівни було декілька рукописних пісенників. За співом час спливав непомітно. Розходиться починали, коли землю огортали густі сутінки, душу кожного переповнював мир і спокій.

У пам'яті всіх, хто знав Ларису Гнатівну, вона назавжди залишилась відповідальною, чуйною, доброзичливою, щедрою, безкорисливою людиною, принциповим та вимогливим викладачем, добрим і надійним другом.

Дівоче прізвище Лариса Гнатівни – Богомаз, тобто її родина мала церковно-релігійне коріння. Проте сама вона була переконаною атеїсткою, але жила Лариса Гнатівна за біблійними заповідями: «Не ображай!», «Допоможи!», «Будь милосердним!». Тому сьогодні, згадуючи цю світлу людину, хочеться завершити словами відомого поета: «Природа-мать! Когда б таких людей ты иногда не посылала миру, заглохла б нива жизни».

N. M. Zharkevych

Ph.D. in Philology, Associate Professor of Russian and Foreign Literature Department of Mykola Gogol Nizhyn State University

V. O. Sydorenko

Ph.D. in Philology, Associate Professor of Ukrainian Language Department of Mykola Gogol Nizhyn State University

In memory of the teacher and scientist

(on the centenary of the birth of L. H. Kerentseva)

The paper is dedicated to the 100th anniversary of the birth of Larysa Hnativna Kerentseva, who was working for 20 years at Russian Language Department of our University. Her life path was not an easy one, which was common for the people of her generation. But, despite all the troubles of life, she was a sincere, empathetic person, a principled and demanding teacher, a good and reliable friend. In the memory of her students Larysa Hnativna remained forever as a teacher for whom philology was not a mere "higher school subject", but a matter of life. Though she was not a religious person, she always lived according to the biblical commandments: «Do not offend!», «Help!», «Be merciful!».

Key words: Nizhyn, Nizhyn State University, teacher, tutor, troubles of life.